

1151. Brunnby, Frösthults sn.

Pl. 128, 129.

Litteratur: B 662, L 788, D 1:291. J. Bureus, F a 6 s. 111 n:r 8 (Caspar Cohl), s. 190 n:r 128 (Rhezeliu), F a 5 n:r 122, F a 1 s. 30, F f 6 n:r 52; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 144, F l 2 n:r 57; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 179; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 110 och 111; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 473; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 629 [omtrycket 1904, s. 489 f.]; R. Dybeck, Anteckning, odat. (ATA), Reseberättelse för år 1876 (tryckt i Runa [fol.] 1876), s. 38; O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 38; UFT h. 3 (1873), s. 34; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 64; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering 1943 (ATA); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 129.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F l 2); J. Bureus, kopparstick (i F f 6); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 662 och i Grau a. a. s. 630); Dybeck, D 1:291.

Runstenen står 11 m. ÖSÖ om infartsvägen till Brunnby n:r 1, som är den västligaste gården i Brunnby, 13 m. N om landsvägen Frösthults k:a — Härnevi k:a. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping» samt på Ekonomiska kartbladet »Lådö» (1953).

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar efter läsningar av Caspar Cohl och Rhezelius. Cohl anger som plats »Wedh Brunneby i Frösthult sochen» (F a 6) och Rhezelius »Widh Brunby byen» (F a 6), »Frösthult Sochn. Widh Brunneby» (F a 10:1); F a 5: »Frösthult Brunby»; F f 6: »Än een sammastädes». Överskriften i F f 6 har strukits och ovanför har skrivits »Frösthult wid Brundby». Den andra stenen är givetvis U 1152. — I Ransakningarna 1667–84 (»Specification uppå dee gambl: Antiqu[i]teter som ... befinnas uthi Wäsby lähn ... Sahla d: 12 Maij A:o [1]682»; handlingen är undertecknad av länsmanen Aron B: Bergström) uppges, att »Een Runsten medh rijtningh står i brunby gata.» På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »Brunneby gata, Frösthult Sochn» (B 662: »Brunneby gata»; L 788: »Brunby gata»). — O. Celsius har icke själv granskat inskriften; hans uppgifter sakna sålunda självständigt värde. — O. Grau återger i sin Beskrifning Öfver Wästmanland (1754) Hadorphs och Helgonius' träsnitt och anmärker, att detta »minningsmärke» står »här i Brunby gatan». — Dybeck redogör i Runa (fol.) för sin »antiquariska verksamhet under sommaren 1876». Han lämnar där några uppgifter om U 1151 och 1152: »Jag genomströfvade slutligen Hernevi och Frösthults socken. Många för mig förut obekanta fasta minnesmärken och en ganska besynnerlig och ovanlig hällristning uppdagades i Frösthult, hvars båda runstenar ... funnos i behåll, den ene [= U 1151] stående och den andre [= U 1152] likaledes stående invid en vägg söder ut i byn och så djupt sunken i marken att jag nödsakades gräva mig 2 fot genom stembunden mark för att få det nedre af ristningen i dag. Den präktige stenen [= U 1152] (... Icke 'i gårdet' och kullfallen, som Kl[ingspo]r vill) förtjenar att flyttas till ett högre och lämpligare rum.» I Sveriges runurkunder meddelar han: »Denne står i en vret vid norra gården». I beskrivningen till bladet »Enköping» påpekar O. F. Kugelberg, att »en väl bibehållen» runsten finnes »uti Brunby by». UFT: »Brunnby gata ... Stenen finnes kvar, är väl bibehållen».

Vid runinskriftsinventeringen år 1943 låg stenen kullfallen på gårdstomten; den restes genom Riksantikvarieämbetets försorg på samma plats år 1950 (R. Wibeck).

Blågrå granit. Höjd 1,50 m., bredd 0,98 m. Ristningen är djup och tydlig. Linjerna äro jämna, mjukt rundade. Nedtill är ristningsytan skadad; ett stort parti med ristning har där flagrat av. Denna skada fanns redan på 1600-talet; se nedan till läsningen.

Inskrift:

× hapintis × la- . . . sa × stain × pana × aftir × hulmfast + buta × sin × auk × at × akla × sun sin × kup +
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 hia - bi × ot × paira ×
 65 70

Hedindis let reisa stein þenna æftir Holmfast, bonda sinn, ok at Æ[n]gla, sun sinn. Guð hialpi and þeira.

»Hedendis lät resa denna sten efter Holmfast, sin man, och efter Ängle, sin son. Gud hjälpe deras ande.»

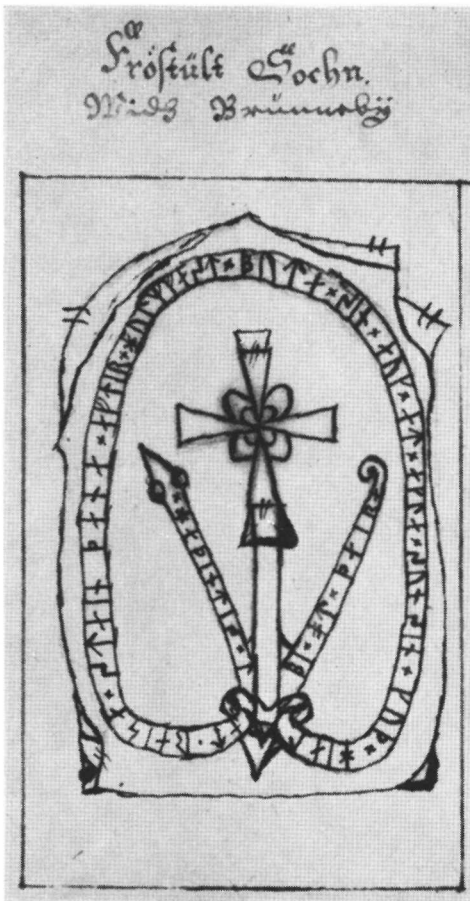

Fig. 492. U 1151. Brunnby, Frösthults sn.
Efter teckning av Rhezelius i F a 10:1.

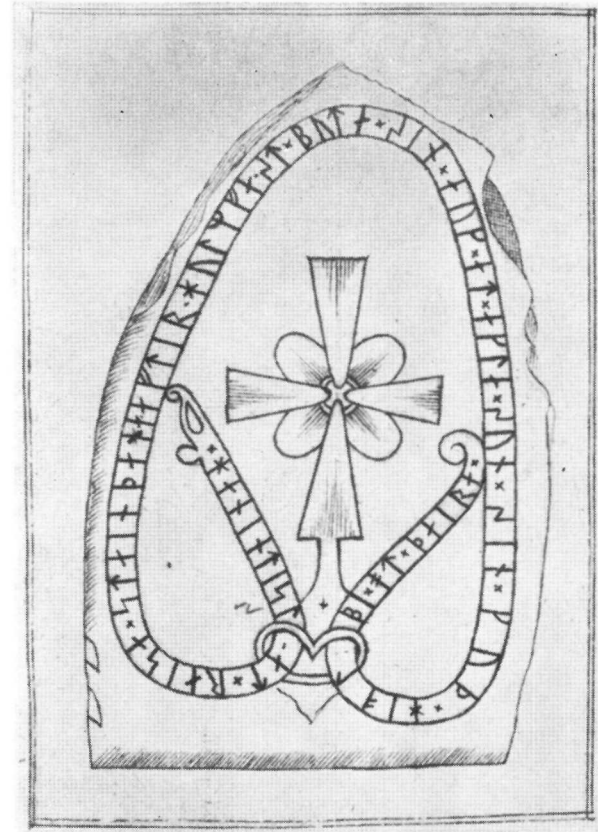

Fig. 493. U 1151. Brunnby, Frösthults sn.
Efter teckning av Rhezelius i F l 2.

Till läsningen: Sk före **l h** är något otydligt. **2 a** är säkert. Efter **10 a** börjar en djup flagring; av r. 11 återstår endast huvudstavens nedre hälft. Avståndet mellan r. 11 och nästa bevarade runa, **12 s**, är 12 cm.; här har funnits plats för tre runor (**rai**). **12 s** är skadat på mitten genom flagring. Sk efter **18 n** är mycket grunt och litet; det förefaller sannolikt, att det av ristaren har satts in efteråt. Runföljden **48–51 akla** är djup och tydlig. I **58 k** finnes en grund, ojämn fördjupning, som säkerligen är naturlig. Av r. 64 återstår endast huvudstavens nedre hälft. Sk efter **73 a** är mycket djupt. — Cohl (F a 6): **hapintis × l . . . a × stain × pana × aftir × hulmfast × buta × sin × auk × at × akla × sun sin × kup × hialbi × ot × paira**. — Rhezelius (F a 10:1): **× hapintis × lat · raisa × stain pana × aftir × hulmfast × buta × sin × auk × at × akla × sun sin × kup × hialbi × ot × paira**. Runföljden **at · rais** har Rhezelius tecknat tunnare än övriga delar av ristningen, säkerligen för att markera, att han här har supplerat inskriften. Med stöd av Cohls ovan citerade läsning kan man sålunda fastställa, att stenen redan på 1600-talet hade skadats, och att skadan då hade samma omfattning som nu. Bureus' kopparstick i F f 6 och Rhezelius' teckning i F l 2 äro sålunda rekonstruerade på detta avsnitt och visa ej, att stenen då var oskadad; se fig. 493, 494. Hadorph och Helgonius: Sk saknas efter **8 s**; av **9 l** har endast hst iakttagits. Runföljden till **12 s** markeras genom skraffering som bortfallen. Sk efter **18 n** har ej observerats. R. 47 uppfattas som **i**; 64 **l** helt i behåll.

Stenen är rest av en kvinna, *Heðindis*, efter hennes man och efter hennes son. Namnet *Heðindis* har uppenbarligen varit mycket sällsynt. I runinskrifterna förekommer det ytterligare endast en enda gång,

Fig. 494. U 1151. Brunnby, Frösthults sn.
Efter kopparstick av Bureus.

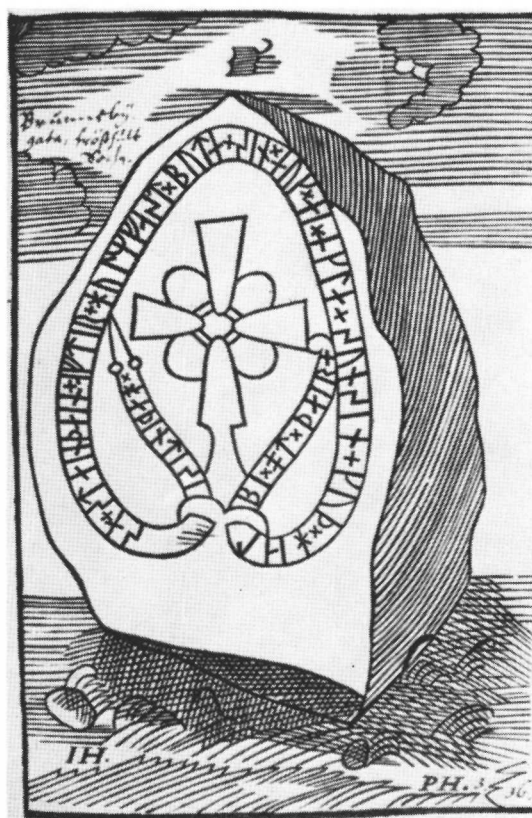
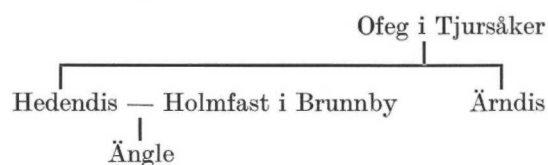

Fig. 495. U 1151. Brunnby, Frösthults sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 662).

nämigen på U 770, som står rest vid Tjursåker i Vårfrukyrka sn. Avståndet mellan de båda stenarna är endast en dryg halvmil. Tjursåkerstenen, som är ristad av Balle, har rests av två systrar *Hedindis* och *Ærindis* efter deras fader Ofeg. Man har under sådana omständigheter rätt att räkna med, att namnet *Hedindis* på U 1151 och på U 770 åsyftar samma kvinna. Den av Balle signerade U 770 skulle då vara något äldre än U 1151. Följande släktavla skulle kunna upprättas:

Om namnet *Hedindis* se vidare U 770.

Holmfastr hör till vikingatidens vanligaste mansnamn, medan sonens namn har varit sällsynt. Det skrives *akla* (ack.), en skrivning som kan uppfattas på olika sätt. Sannolikt åsyftas ett mansnamn *Ængli* (nom.) eller *Ægli*. Namnet *Ængli* är säkert styrkt från norskt område (se Lind, *Dopnamn*, sp. 235, och O. Rygh, *Gamle personnavne i norske stedsnavne*, s. 66). På Alstadstenen förekommer ett mansnamn *ikli*, vilket sannolikt, som Magnus Olsen menar, skall uppfattas som *Ængli*; se *NIyR* 1 (1941), s. 152 f. Även i Danmark är namnet känt (se *Danmarks gamle Personnavne*, 1936–40, spalt 242–243). Däremot är ett mansnamn *Ægli* endast svagt styrkt. Det ingår möjligen i ett par ortnamn (se J. Sahlgren i *Namn och bygd* 15, 1927, s. 60, 85 f.) och skulle kunna uppfattas som en svag sidoförm till *Ægill* (*Egill*). På U 687 förekommer ett namn,

skrivet **ekla** (ack.); det har uppfattats som en felristning för *Hælg* (se U 687), men det torde vara mera befogat att sammanställa det med **akla** (ack.) på U 1151 och uppfatta namnet som *Ængli* eller *Ægli*. Emot antagandet av en felristning för **halki** *Hælg* talar också, att den med all sannolikhet av samme ristare utförda U 793 har den korrekta formen **halha** *Hælg*. Också det egendomliga mansnamnet **ygila** (ack.) på en runristad gravhäll i Skänninge förtjänar måhända att anföras i detta sammanhang; se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 317.

Enligt E. Brate (i *Svenska runristare*) är U 1151 ristad av Erik, alltså av den ristare som namnger sig på Rotbrunna-stenen (U 1165). Brate attribuerar fjorton osignerade västuppländska ristningar till Erik, nämligen U 762, 768, 769, 774, 779, 793, 1151, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1172 och 1173.¹ Han anser, att alla dessa ristningar »hava en så enhetlig karaktär, att deras samhörighet knappt är tvivelaktig».

Anmärkningsvärt är, att Erik endast har signerat en enda ristning (U 1165), och att han, när han namnger sig, använder lönnskrift, s.k. is-runor. Onekligen finnas stora yttre likheter mellan Brunnby-stenen och den signerade U 1165; en detaljgranskning visar emellertid karakteristiska olikheter mellan de båda ristningarna. Om man jämför de fyra bevarade **s**-runorna på U 1165 med Brunnby-stenens sju **s**-runor, framträder en tydlig typskillnad. På den signerade stenen finner man genomgående en **s**-runa med påfallande kort mellanled, som går vinkelrätt mellan över- och underled, medan Brunnby-stenens **s**-runor ha längre spetsvinkliga mellanled. Icke i något fall likna de båda ristningarnas **s**-former varandra. Även **a**- och **n**-runorna avvika: alla bevarade **a**-runor på den signerade stenen (6 fall) ha ensidig bst, medan Brunnby-stenens (15 fall) ha dubbelsidig bst. Detsamma gäller om **n**-runorna. Vidare kan anföras, att **t**-runans bistavar hos Erik genomgående utgå från ramlinjen (5 fall), medan de på Brunnby-stenen (7 fall) utgå från hst. På snarlikt sätt avvika i flera fall de båda ristningarnas **u**- och **r**-runor. Vad helheten beträffar torde man kunna säga, att Brunnby-stenens ristare har varit en något skickligare, en något elegantare ristare än Erik, sådan som han framträder på U 1165.

De stora likheter som förefinnas mellan Rotbrunna-stenen (U 1165) och Brunnby-stenen torde icke bero på att de ha utförts av samme ristare, utan på att runmästarna ha tillhört samma skola. I alla händelser är det försiktigare att icke attribuera U 1151 till en bestämd ristare.

1152. Brunnby, Frösthults sn.

Pl. 129, 130.

Litteratur: B 1134, L 789, D 1:290. J. Bureus, F a 6 s. 112 n:r 15 (Caspar Cohl), s. 190 n:r 128 (Rhezeliu), F a 5 n:r 123, F a 1 s. 30, F a 20 s. 34, F f 6 n:r 53; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 156, F l 2 n:r 58; O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam Scandicam* (1675), s. 51; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 180; P. Dijkman, *Historiske Anmärkning* (1723), s. 157 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 194; O. Grau, *Beskrifning Öfver Wästmanland* (1754), s. 628 f. [omtrycket 1904, s. 486 f.]; W. Tham, *Beskrifning öfver Sveriges rike* 1:2 (1849), s. 85; R. Dybeck, *Anteckning, odat.* (ATA), *Reseberättelse för år 1876* (tryckt i Runa [fol.] 1876), s. 38; O. F. Kugelberg, *Några ord till upplysning om bladet »Enköping»* (1863), s. 38; UFT h. 3 (1873), s. 34; *Västmanlands läns kalender* 1881, s. 254; Lars Ersson i Klasbo, *Fornminnen inom Wästmanland* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 42; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering* 1943 (ATA); B. Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 102.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F l 2); J. Bureus, kopparstick (i F f 6 och i O. Verelius a. a. s. 51); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*, B 1134 och i Grau a. a. tab. XV); Dybeck, D 1:290.

Runstenen står rest vid norra kanten av landsvägen Brunnby–Ekeborg, 7 m. V om infarten till Brunnby n:r 2. Stenens plats är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping» samt på Ekonomiska kartbladet »Lådö» (1953).

Efter Caspar Cohls och Rhezelius' läsningar har Bureus upptagit inskriften i sina samlingar. Enligt Cohl fanns stenen »å Brunneby giärde wedh östre grinden» (F a 6) och enligt Rhezelius »Widh Brunby byen»

¹ Att Brate icke hänför också U 755 Kälsta, Litslena sn, till Erik är egendomligt. Ristningen fyller nämligen fullständigt de krav, som Brate ställer för en attribution till denne runmästare.